

1.2 Безпека життєдіяльності в соціальному середовищі

1.2.1 Небезпеки соціального характеру і захист від них

В процесі своєї життєдіяльності людина постійно стикається з небезпеками і надзвичайними ситуаціями, які досить різноманітні і пов'язані з природними, техногенними, екологічними, соціальними та іншими явищами і процесами.

Практика небезпечних і надзвичайних ситуацій, які відбуваються, свідчить, що до 80% всіх випадків їх виникнення пов'язані з діяльністю людини і відбуваються з причин соціального характеру.

Небезпеки, екстремальні та надзвичайні ситуації дуже різноманітні. Їх джерелами можуть бути природні катаклізми, що викликають стихійні лиха; екологічні, пов'язані з порушенням рівноваги в діяльності людини і навколишнього природного середовища; техногенні, що виникають при аваріях і катастрофах у виробничій сфері, на транспорті, в системах комунікацій; соціальні, пов'язані з протиріччями у сфері суспільних відносин, і інші. Спрямовані ці вкрай небезпечні явища і процеси на соціум, тобто на конкретних людей, суспільні і державні структури і навколишнє їх середовище (природне, виробничу, соціальну та ін.), поза якою соціум просто не може існувати. У силу цього їх потрібно не тільки знати, вміти ідентифікувати, прогнозувати, але і захищатися від них - попереджати, локалізувати, нейтралізувати, припиняти, а якщо є така необхідність, то і ліквідувати.

У соціальній сфері небезпечна ситуація, як і в інших сферах життєдіяльності, - це можливе або реальна подія, процес, здатний нанести шкоду людині, суспільству і державі, а також завдати шкоди їхньому благополуччю, зруйнувати природні, матеріальні і духовні цінності. Соціальна загроза завжди носить предметний характер, наповнена конкретним змістом і в разі чітко вираженого небезпечного стану нерідко набуває конкретну правову характеристику, яка найчастіше і фіксується у нормативних і правових актах.

Захист від соціальних небезпек є найважливішою функцією державних і громадських структур. Вона полягає насамперед у профілактичних заходах, спрямованих на ліквідацію цих небезпек. Крім того, потрібна відповідна підготовка людини, що дозволяє адекватно діяти в небезпечних ситуаціях: психологічна, інформаційна, юридична, силова і т.д. Причому в процесі навчання необхідно освоювати моделі поведінки, що враховують конкретні ситуації.

Історичний досвід людства свідчить, що нехтування соціальними небезпеками, ігнорування веде до того, що вони стають погано керованими, переростають в екстремальну стадію і перетворюються на надзвичайні ситуації соціального характеру, що багаторазово перевищують за своїми наслідками надзвичайні ситуації іншого походження (природні, техногенні, екологічні тощо).

1.2.2 Кримінальні небезпеки в соціальній сфері та захист від них

Злочинність - це складне суспільне явище, самим безпосереднім чином пов'язане з суспільством, але разом з тим досить самостійне, здатне чинити на нього серйозний вплив, особливо в періоди соціально-політичної та економічної нестабільності або під впливом суб'єктивних факторів, обумовлених прорахунками в організації боротьби з нею.

Загроза криміналізації суспільних відносин, що складаються в процесі реформування соціально-політичного устрою та економічної діяльності, набуває особливої гостроти. Для успішної боротьби з злочинністю першорядне значення мають сила і авторитет державної влади і консолідація суспільства і держави. Щоб протистояти криміналу, звести до мінімуму наслідки злочинної діяльності, необхідно знати, що породжують її причини і сприяють їй умови.

Високий ступінь криміналізації суспільного життя порушує нормальне життя громадян, завдає серйозної шкоди економіці, гальмує перетворення в соціальній сфері.

К основним кримінальним загрозам можуть ставитися загострення криміногенної обстановки; зростання кількості скоєних злочинів стосовно громадян та їх майна; підвищення суспільної небезпеки злочинів, скоєних організованими злочинними формуваннями, в першу чергу мають корупційні зв'язки з представниками органів влади та управління правоохоронних органів з метою залучити їх у злочинну діяльність; вплив з боку кримінальних структур на процес ціноутворення, насамперед у сфері торгівлі продуктами харчування, лікарськими препаратами та іншими товарами першої необхідності.

Основними передумовами, посилюючи виникнення кримінальної загрози, є недосконалість законодавства, що регулює економічні, майнові та фінансові відносини юридичних і фізичних осіб, низька соціальна захищеність і матеріально-технічна забезпеченість співробітників правоохоронних органів, а також недостатній рівень професійної підготовленості працівників правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю.

Особливу тривогу поряд із зростанням злочинності викликає кардинальна зміна її структури. Аналіз злочинності в сучасній Росії свідчить про те, що зростання тяжких і небезпечних злочинів випереджає зростання злочинності в цілому. До подібного роду злочинів відносяться такі, які зачіпають особливо охоронювані права, свободи і інтереси громадян, суспільства і держави: вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, викрадення людей, зґвалтування, дії бандитських груп, вимагання, розбої, грабежі, посягання на власність в особливо великих розмірах, наркобізнес та ін.

Кажучи про злочини, які спрямовані проти життя і здоров'я людини, необхідно підкреслити, що в даний час досить поширеними є хуліганські

прояви, які, хоча і займають в загальній структурі злочинів незначне місце, негативно позначаються на безпеці громадян. Причому більшість хуліганських проявів, як власне і іншого роду злочинів, що вчиняється в стані алкогольного сп'яніння. В даний час все ще велика вулична злочинність, злочинність, що вчиняється у громадських місцях.

Характерною рисою організованої, професійної злочинності є наявність власних структур підготовки, забезпечення безпеки, приховування злочинів. Саме учасники злочинних угруповань здійснюють найбільш тяжкі злочини, спрямовані проти життя і здоров'я громадян (у тому числі такі, як вбивства, викрадення людей, вимагання), а також які посягають на власність. Подібні формування займаються організацією і розширенням наркобізнесу, втягують у свою орбіту представників державної влади і правоохоронних органів, що веде до корупції державного апарату та економічної діяльності в цілому.

Одночасно зростає число найбільш небезпечних злочинів у сфері економіки. Ці злочини часто пов'язані з посяганням на життя та здоров'я людей, оскільки економічні злочини часто тягнуть за собою фізичне усунення конкурентів, неугодних представників владних структур, викрадення людей, вимагання. Вони також багато в чому створюють матеріальну базу наркобізнесу і тероризму.

1.2.3 Небезпечні ситуації техногенного характеру і захист від них

Техногенні надзвичайні ситуації пов'язані з виробничою діяльністю людини і можуть протікати з забрудненням та без забруднення навколишнього середовища. Найбільшу небезпеку в техногенній сфері представляють транспортні аварії, вибухи і пожежі, радіаційні аварії, аварії з викидом аварійно хімічно небезпечних речовин та ін.

Техногенна надзвичайна ситуація - це стан, при якому внаслідок виникнення джерела техногенної надзвичайної ситуації на об'єкті, визначеній території або акваторії порушуються нормальні умови життя і діяльності людей, виникає загроза їх життю і здоров'ю, завдається шкода майну населення, народному господарству та навколишньому природному середовищу. Розрізняють техногенні надзвичайні ситуації за місцем їх виникнення і за характером основних вражаючих факторів джерела надзвичайної ситуації.

Причиною виникнення техногенної надзвичайної ситуації може бути небезпечна техногенна пригода, в результаті якої на об'єкті, визначеній території або акваторії сталася техногенна надзвичайна ситуація. До небезпечних техногенних пригод відносять аварії на промислових об'єктах або на транспорті, пожежі, вибухи або вивільнення різних видів енергії.

Розглянемо окремі види надзвичайних ситуацій техногенного характеру, а також попереджувальні заходи щодо зниження впливу шкідливих факторів.

Хімічна аварія - це порушення технологічних процесів на виробництві, пошкодження трубопроводів, ємностей, сховищ, транспортних засобів, що приводить до викиду аварійно хімічно небезпечних речовин (АХНР) в атмосферу в кількостях, які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей, функціонування біосфери. Небезпека хімічної аварії для людей і тварин полягає в порушенні нормальної життєдіяльності організму і можливості віддалених генетичних наслідків, а за певних обставин - в летальному результаті при попаданні АХНР в організм через органи дихання, шкіру, слизові оболонки, рани і разом з їжею.

Попереджувальні заходи при можливому виникненні хімічної аварії можуть включати в себе уточнення наявності на розглянутій території хімічно небезпечного об'єкта. При його наявності необхідно ознайомитися з властивостями, відмітними ознаками й потенційною небезпекою АХНР, наявних на даному об'єкті; запам'ятати характерні особливості сигналу оповіщення населення про аварію «Увага всім!» (виття сирен і переривчасті гудки підприємств), порядок дій при його отриманні, правила герметизації приміщення, захисту продовольства і води; виготовити і організувати зберігання в доступному місці ватно-марлевих пов'язок для всіх членів сім'ї, а також пам'ятку щодо дій населення при аварії на хімічно небезпечному об'єкті; при можливості придбати протигази з коробками, що захищають від відповідних видів АХНР.

Радіаційна аварія - це порушення правил безпечної експлуатації ядерно-енергетичної установки, устаткування або пристрої, при якому стався вихід радіоактивних продуктів або іонізуючого випромінювання за передбачені проектом межі їх безпечної експлуатації, що приводить до опромінення населення і забруднення навколишнього середовища. Основними вражаючими факторами таких аварій є радіаційний вплив і радіоактивне забруднення. Аварії можуть супроводжуватися вибухами і пожежами. Радіаційний вплив на людину полягає в порушенні життєвих функцій різних органів (головним чином органів кровотворення, нервової системи, шлунково-кишкового тракту) та розвитку променевої хвороби під впливом іонізуючих випромінювань. Радіоактивне забруднення викликається впливом альфа-, бета- і гамма-іонізуючих випромінювань і обумовлюється виділенням при аварії продуктів поділу ядерної реакції (радіоактивний шлак, пил, осколки ядерного продукту), а також утворенням різних радіоактивних матеріалів та предметів (наприклад, ґрунту) в результаті їх опромінення.

Попереджувальні заходи при можливому виникненні радіоактивної аварії можуть включати в себе уточнення наявності на розглянутій території радіаційно небезпечних об'єктів та отримання, можливо більш докладної і достовірної інформації про них. Необхідно з'ясувати способи і засоби оповіщення населення при аварії на радіаційно небезпечному об'єкті і переконатися у справності відповідного обладнання, вивчити інструкції про порядок дій у разі радіаційної аварії. При необхідності створити запаси матеріальних засобів, призначених для використання у разі аварії (герметизуючих матеріалів, йодних препаратів, продовольства, води і т. д.).

Гідродинамічна аварія - це надзвичайна подія, пов'язане з виходом з ладу (руйнуванням) гідротехнічної споруди або його частини і некерованим переміщенням великих мас води, несучих руйнування та затоплення великих територій. До основних потенційно небезпечних гідротехнічних споруд відносяться греблі, водозабірні і водозбірні споруди (шлюзи).

Руйнування (прорив) гідротехнічних споруд відбувається в результаті дії сил природи (землетрусів, ураганів, розмивів гребель) або впливу людини (нанесення ударів ядерним або звичайною зброєю щодо гідротехнічних споруд, великим природним дамбам; диверсійних актів), а також через конструктивні дефекти або помилки проектування.

Наслідками гідродинамічних аварій можуть бути пошкодження і руйнування гідровузлів і короточасне або довготривале припинення виконання ними своїх функцій, а також ураження людей і руйнування споруд хвилею прориву, що утворюється в результаті руйнування гідротехнічної споруди, що має висоту від 2 до 12 м і швидкість руху від 3 до 25 км/год (для гірських районів - до 100 км/год).

Поряд з цим можливо катастрофічне затоплення великих територій шаром води від 0,5 до 10 м і більше.

Попереджувальні заходи при можливому виникненні гідродинамічної аварії можуть включати в себе уточнення впливу хвилі прориву і можливого катастрофічного затоплення. Необхідно мати інформацію про розташуванні поблизу розглянутій території височини і найкоротшому шляху руху до неї; вивчити правила поведінки людей при впливі хвилі прориву і затоплення місцевості, а також встановленого порядку загальної та приватної евакуації; заздалегідь уточнити місце збору евакуйованих, скласти перелік документів і майна, що вивозяться при евакуації, а також запам'ятати місця знаходження човнів, плотів, інших плавзасобів та підручних матеріалів для їх виготовлення.

Аварії та катастрофи на залізничному транспорті можуть виникнути внаслідок несправності колії, рухомого складу, засобів сигналізації, блокування, помилки диспетчерів, неухважності і халатності машиністів. Найчастіше відбуваються зіткнення, наїзди на перешкоди на переїздах, схід рухомого складу з рейок, пожежі і вибухи безпосередньо у вагонах. Проте практика показує, що їхати в поїзді приблизно в три рази безпечніше, ніж летіти на літаку, в 10 разів безпечніше, ніж їхати в автомобілі.

Попереджувальні заходи при можливому виникненні аварії на залізничному транспорті можуть включати в себе визначення найкращих з точки зору безпеки місць у поїзді - центральні вагони, купе з аварійним виходом - вікном або розташоване ближче до виходу з вагона, нижні полиці. При посадці у вагон необхідно уточнити, де розташовані аварійні виходи, вогнегасники. При знаходженні у вагоні дотримуйтеся наступних правил: при русі поїзда не відкривати зовнішні двері, не стояти на підніжках і не висовуватися з вікон; ретельно укладати багаж на верхні багажні полиці; не зривати без крайньої необхідності стоп-кран. Необхідно знати, що навіть при

пожежі не можна зупиняти поїзд на мосту, в тунелі і в інших місцях, де може ускладнитися евакуація; курити тільки у встановлених місцях; не возити з собою горючі, хімічні та вибухонебезпечні речовини; не включати в електромережу вагона побутові прилади; при запаху горілої гуми або появи диму негайно звертатися до провідника та ін.

Аварії на автомобільному транспорті відбуваються через порушення водіями правил дорожнього руху (близько 75% всіх аварій на автомобільному транспорті). Найбільш небезпечними видами порушень раніше залишаються перевищення швидкості, ігнорування дорожніх знаків, виїзд на смугу зустрічного руху і управління автомобілем в нетверезому стані. Дуже часто призводять до аварій погані дороги (головним чином слизькі), несправність машин (на першому місці - гальма, на другому - рульове управління, на третьому - колеса та шини). Особливість автомобільних аварій полягає в тому, що 80% поранених гине в перші три години через втрату крові.

Аварії та катастрофи на повітряному транспорті можливі з багатьох причин. До тяжких наслідків призводять руйнування окремих конструкцій літака, відмова двигунів, порушення роботи систем управління, електроживлення, зв'язку, пілотування, недолік палива, перебої в життєзабезпеченні екіпажу і пасажирів.

Аварії та катастрофи на водному транспорті відбуваються на судах під впливом ураганів, штормів, туманів, льодів.

Надзвичайні ситуації можуть виникнути внаслідок раптового **обвалення будівель і споруд**. Повне або часткове раптове обвалення будівель і споруд - це надзвичайна ситуація, яка виникає з причини помилок, допущених при проектуванні, відступі від проекту при веденні будівельних робіт, порушенні правил монтажу, при введенні їх в експлуатацію або окремих їх частин з великими недоробками, при порушенні правил експлуатації будівель і споруд, а також внаслідок природної або техногенної надзвичайної ситуації.

Обваленню часто може сприяти вибух, є наслідком терористичного акту, неправильної експлуатації побутових газопроводів, необережного поводження з вогнем, зберігання в будівлях легкозаймистих і вибухонебезпечних речовин. Раптове обвалення призводить до тривалого виходу будівлі з ладу, виникненню пожеж, руйнування комунально-енергетичних мереж, утворенню завалів, травмування та загибелі людей.

Попереджувальні заходи при можливому виникненні руйнувань будівель і споруд можуть включати в себе заздалегідь продумані дії у випадку обвалення будівлі і споруди, ознайомлення з ними усіх членів сім'ї, роз'яснення порядку дій при раптовому обваленні і правил надання першої медичної допомоги.

Необхідно мати і зберігати в доступному місці укомплектовану медичну аптечку і вогнегасник; отрутохімікати, легкозаймисті рідини та інші небезпечні речовини тримати в надійному, добре ізольованому місці; не допускати знаходження в квартирі без необхідності газових балонів; знати

розташування електричних рубильників, магістральних газових і водопровідних кранів для екстреного відключення електрики, газу та води.

Необхідно при найменших ознаках витoku газу припинити його доступ в квартиру, провітрити приміщення і повідомити в службу по телефону 104. Категорично забороняється користуватися відкритими джерелами вогню, електричними і електропобутовими приладами до повного вивітрювання газу. Виключити захаращення сторонніми предметами коридорів, сходових майданчиків, аварійних і пожежних виходів. Документи, гроші, кишеньковий ліхтарик і запасні батарейки необхідно зберігати в зручному місці.

Аварії на комунальних системах життєзабезпечення населення - електроенергетичних, каналізаційних системах, водопровідних і теплових мережах рідко супроводжуються загибеллю людей, однак вони створюють істотні труднощі життєдіяльності, особливо в холодну пору року.

Аварії на електроенергетичних системах можуть призвести до довготривалих перерв електропостачання споживачів, великих територій, порушення графіків руху громадського електротранспорту, ураження людей електричним струмом.

Аварії на каналізаційних системах сприяють масового викиду забруднюючих речовин та погіршення санітарно-епідеміологічної обстановки.

Аварії в системах водопостачання порушують забезпечення населення водою або роблять воду непридатною для пиття.

Аварії на теплових мережах в зимову пору року призводять до неможливості проживання населення в неопалюваних приміщеннях і його вимушеної евакуації.

Аварії на комунальних системах, як правило, ліквідуються в найкоротші терміни, проте не виключено тривале порушення подачі води, електрики, опалення приміщень. Для зменшення наслідків таких ситуацій необхідно створити у себе в будинку недоторканий запас сірників, господарських свічок, сухого спирту, гасу (за наявності гасової лампи або примуса), елементів живлення для електричних ліхтарів і радіоприймача.

Найбільш поширеними джерелами виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру є пожежі і вибухи, які відбуваються на промислових об'єктах, об'єктах видобутку, зберігання і переробки легкозаймистих, горючих і вибухових речовин, а також на транспорті, в шахтах, гірничих виробках, метрополітенах, в будівлях і спорудах житлового, соціально-побутового та культурного призначення.

Основними причинами пожежі є несправності в електричних мережах, порушення технологічного режиму і заходів пожежної безпеки (куріння, розведення відкритого вогню, застосування несправного обладнання і т. д.). Основними небезпечними факторами пожежі є теплове випромінювання, висока температура, отруйна дія диму (продуктів згоряння: окису вуглецю та ін.) і зниження видимості при задимленні. Критичними значеннями параметрів для людини при тривалому впливі зазначених значень небезпечних факторів пожежі є: температура 70 °С; щільність теплового

випромінювання - $1,26 \text{ кВт/м}^2$; концентрація окису вуглецю - 0,1% обсягу; видимість в зоні задимлення – 6-12 м.

Поряд з пожежами можливе виникнення надзвичайної ситуації в результаті вибуху. **Вибух** - це горіння, що супроводжується звільненням великої кількості енергії в обмеженому об'ємі за короткий проміжок часу. Вибух призводить до утворення та поширенню з надзвуковою швидкістю вибухової ударної хвилі, що надає ударне механічний вплив на навколишні предмети.

Основними вражаючими факторами вибуху є повітряна ударна хвиля і осколкові поля, уламки різного роду об'єктів, технологічного обладнання, вибухових пристроїв.

Попереджувальні заходи при можливому виникненні пожежі або вибуху можуть включати в себе заходи, спрямовані на усунення причин, які можуть викликати пожежу (вибух), на обмеження (локалізацію) поширення пожеж, створення умов для евакуації людей і майна при пожежі, своєчасне виявлення пожежі й оповіщення про нього, гасіння пожежі, підтримання сил ліквідації пожеж в постійній готовності. Дотримання технологічних режимів виробництва, утримання обладнання, особливо енергетичних мереж, у справному стані дозволяють в більшості випадків виключити причину займання.

Своєчасне виявлення пожежі може досягатися оснащенням виробничих і побутових приміщень системами автоматичної пожежної сигналізації або, в окремих випадках, за допомогою організаційних заходів. Первісне гасіння пожежі (до прибуття викликаних сил) успішно проводиться на тих об'єктах, які оснащені автоматичними установками гасіння пожежі.

Практика показує, що завчасна підготовка людей і матеріально-технічних засобів до дій при виникненні надзвичайних ситуацій в значній мірі знижує ймовірність загибелі людей і втрати матеріальних засобів.

Розглянемо, які заходи необхідно приймати при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

В умовах хімічної аварії при надходженні сигналу «Увага всім!» Необхідно включити радіоприймач і телевізор для отримання достовірної інформації про аварію і рекомендованих діях. Закрити вікна, відключити електропобутові прилади і газ. Одягти гумові чоботи, плащ, взяти документи, необхідні теплі речі, тридобовий запас продуктів, оповістити сусідів і швидко, але без паніки виходити із зони можливого зараження перпендикулярно напрямку вітру, на відстань не менше 1,5 км від попереднього місця перебування. Для захисту органів дихання використовувати протигаз, а при його відсутності - ватно-марлеву пов'язку або підручні вироби з тканини, змочені у воді, 2-5% -ому розчині харчової соди (для захисту від хлору), 2% -ому розчині лимонної або оцтової кислоти (для захисту від аміаку).

При неможливості покинути зону зараження щільно закрити двері, вікна, вентиляційні отвори і димоходи. Наявні в них щілини заклеїти

папером або скотчем. Виключити випадки знаходження на перших поверхах будинків, у підвалах і напівпідвалах.

При аваріях на залізничних і автомобільних магістралях, пов'язаних з транспортуванням АХНР, небезпечна зона встановлюється в радіусі 200 м від місця аварії. Наближатися до цієї зони і входити в неї категорично заборонено.

Після хімічної аварії при підозрі на ураження АХНР виключіть будь-які фізичні навантаження, прийміть рясне пиття (молоко, чай) і негайно зверніться до лікаря. Вхід в будинок дозволяється тільки після контрольної перевірки вмісту в них АХНР. Якщо Ви потрапили під безпосередній вплив АХНР, то при першій можливості прийміть душ. Заражений одяг виперіть, а при неможливості прання - викиньте. Проведіть ретельне вологе прибирання приміщення. Утримайтеся від вживання водопровідної (колодязної) води, фруктів і овочів з городу, м'яса худоби та птиці, забитих після аварії, до офіційного висновку про їхню безпеку.

При оповіщенні про радіаційну аварію, перебуваючи на вулиці, негайно захистіть органи дихання хусткою (шарфом) і поспішіть сховатися в приміщенні. Опинившись в укритті, зніміть верхній одяг і взуття, помістіть їх в пластиковий пакет і прийміть душ. Зачиніть вікна та двері. Увімкніть телевизор і радіоприймач для отримання додаткової інформації про аварію і вказівок місцевої влади. Загерметизуйте вентиляційні отвори, щілини на вікнах (дверях) і не підходьте до них без необхідності. Зробіть запас води в герметичних ємностях. Відкриті продукти загорніть у поліетиленову плівку і помістіть в холодильник (шафу). Для захисту органів дихання використовуйте респіратор, ватно-марлеву пов'язку або підручні вироби з тканини, змочені водою для підвищення їх фільтруючих властивостей.

При отриманні вказівок через ЗМІ проведіть йодну профілактику, приймаючи протягом 7 днів по одній таблетці (0,125 г) йодистого калію, а для дітей до двох років - 1/4 частина таблетки (0,04 г). При відсутності йодистого калію використовуйте йодистий розчин: три-п'ять крапель 5%-ого розчину йоду на склянку води, дітям до двох років - одну-дві краплі.

Якщо ви опинилися в зоні радіоактивного забруднення місцевості, виходьте з приміщення тільки в разі потреби і на короткий час, використовуючи при цьому респіратор, плащ, гумові чоботи і рукавички. На відкритій місцевості не роздягайтеся, не сідайте на землю і не паліть, виключіть купання у відкритих водоймах і збір лісових ягід, грибів. Територію біля будинку періодично зволожуйте, а в приміщенні щодня проводите ретельне вологе прибирання із застосуванням миючих засобів. Перед входом у приміщення вимийте взуття, витрусіть і почистіть вологою щіткою верхній одяг. Воду вживайте тільки з перевірених джерел, ретельно мийте перед їжею руки і полощіть рот 0,5%-вим розчином питної соди. Дотримання цих рекомендацій допоможе уникнути променевої хвороби.

У разі явної загрози життю населення відповідними органами може проводитися евакуація у безпечні зони.

Готуючись до евакуації, приготуйте засоби індивідуального захисту, у тому числі підручні (накидки, плащі з плівки, гумові чоботи, рукавички), складіть у валізу або рюкзак одяг і взуття по сезону, одноденний запас продуктів, нижня білизна, документи, гроші та інші необхідні речі. Оберніть валізу (рюкзак) поліетиленовою плівкою. Залишаючи при евакуації квартиру, відключіть всі електро- і газові прилади, винесіть в сміттєзбірник продукти, які швидко псуються, а на двері прикріпіть оголошення «У квартирі №__ нікого немає». При посадці на транспорт або формуванні пішої колони зареєструйтесь у представника евакокомісії. Прибувши в безпечний район, прийміть душ і змініть білизну і взуття на незаражені.

При загрозі гідродинамічної аварії, при отриманні інформації про загрозу затоплення і про евакуацію невідкладно, у встановленому порядку виходите (вийжджайте) з небезпечної зони в призначений безпечний район або на піднесені ділянки місцевості. Візьміть з собою документи, цінності, предмети першої необхідності і запас продуктів харчування на 2-3 доби. Перед відходом з будинку вимкніть електрику та газ, щільно закрийте вікна, двері, вентиляційні та інші отвори.

При раптовому затопленні для порятунку від удару хвилі прориву терміново займіть найближче піднесене місце, заберіться на велике дерево або верхній поверх будівлі. У разі знаходження у воді, при наближенні хвилі прориву упірни́ть в глибину біля основи хвилі. Опинившись у воді, вплав або за допомогою підручних засобів вибирайтеся на сухе місце, найкраще на дорогу або дамбу, за якими можна дістатися до незатопленої території.

При підтопленні вашого будинку вимкніть його електропостачання, подайте сигнал про знаходження в будинку (квартирі) людей шляхом вивішування з вікна днем прапора з яскравої тканини, а вночі - ліхтаря. Для отримання інформації використовуйте радіоприймач з автономним живленням. Найбільш цінне майно перемістіть на верхні поверхи й горища. Організуйте облік продуктів харчування та питної води, їх захист від впливу води, що прибуває та економне витрачання.

Готуючись до можливої евакуації по воді, візьміть документи, предмети першої необхідності, одяг і взуття з водовідштовхувальними властивостями, підручні рятувальні засоби (надувні матраци, подушки). Не намагайтеся евакуюватися самостійно. Це можливо тільки при видимості незатопленої території, погрозі погіршення обстановки, необхідності отримання медичної допомоги та відсутності перспектив в отриманні допомоги з боку.

Після гідродинамічної аварії, перед тим як увійти до будівлі, переконайтеся у відсутності значних пошкоджень перекриттів і стін. Провітріть будівлю для видалення накопичених газів. Не використовуйте джерела відкритого вогню до повного провітрювання приміщення і перевірки справності системи газопостачання. Перевірте справність електропроводки, труб газопостачання, водопроводу і каналізації. Користуватися ними дозволяється тільки після висновку фахівців про справність і придатність до роботи. Просушіть приміщення, відкривши всі двері і вікна. Приберіть бруд з

підлоги і стін, відкачайте воду з підвалів. Не вживайте харчові продукти, які перебували в контакті з водою.

При залізничній аварії або екстремому гальмуванні закріпіться, щоб не впасти. Для цього схопіться за поручні і упріться в стіну або сидіння ногами. Найбезпечніше опуститися на підлогу вагона. Після першого удару не розслабляйтеся і тримайте всі м'язи напруженими доти, поки не стане остаточно ясно, що рухи більше не буде.

Після аварії швидко вибирайтеся з вагона через двері або вікна - аварійні виходи (залежно від обстановки), так як висока ймовірність пожежі. При необхідності розбивайте вікно купе тільки важкими підручними предметами. При покиданні вагона через аварійний вихід вибирайтеся тільки на польову сторону залізничної колії, взявши з собою документи, гроші, одяг або ковдри.

При пожежі у вагоні закрийте вікна, щоб вітер не роздував полум'я, і йдіть від пожежі в передні вагони. Якщо неможливо - йдіть в кінець поїзда, щільно закриваючи за собою всі двері. Перш ніж вийти в коридор, підготуйте захист для дихання: шапки, шарфи, шматки тканини, змочені водою. Пам'ятайте про те, що при пожежі матеріал, яким облицьовані стіни вагонів - малмініт - виділяє токсичний газ, небезпечний для життя. Опинившись зовні, негайно включайтеся в рятувальні роботи: при необхідності допоможіть пасажиром інших купе розбити вікна, витягуйте потерпілих і т. д.

Якщо при аварії розлилося паливо, відійдіть від поїзда на безпечну відстань, оскільки можливі пожежа і вибух.

З постійним зростанням кількості автомобільного транспорту, в якому значно підвищується безпека пасажирів, на жаль, не знижується кількість людей, які гинуть або отримують травми різної тяжкості в автомобільних катастрофах.

Виходячи з цього розглянемо поведінку в даних ситуаціях. При неминучості зіткнення зберігайте самовладання - це дозволить управляти машиною до останньої можливості. До межі напружте всі м'язи, не розслабляйтеся до повної зупинки. Зробіть все, щоб піти від зустрічного удару: кювет, паркан, чагарник, навіть дерево краще ніж автомобіль, що йде на вас. Пам'ятайте про те, що при зіткненні з нерухомим предметом удар лівим чи правим крилом гірше, ніж усім бампером. При неминучості удару захистіть голову. Якщо автомашина йде на малій швидкості, вдаючись у сидінні спиною і, напружуючи всі м'язи, упріться руками в рульове колесо. Якщо ж швидкість перевищує 60 км/год і ви не пристебнуті ременем безпеки, притисніться грудьми к рульовій колонці. Якщо ви їдете на передньому місці пасажира, закрийте голову руками і заваліться на бік, розпростершись на сидінні. Сидячи на задньому сидінні, постарайтеся впасти на підлогу. Якщо поруч з вами дитина, накрийте його собою.

Після аварії визначитесь, в якому місці автомобіля і в якому положенні ви знаходитесь, чи не горить автомобіль і не підтікає бензин (особливо при перекиданні). Якщо двері заклинило, залишіть салон автомобіля через вікна,

відкривши їх або розбивши важкими підручними предметами. Вибравшись з машини, відійдіть від неї якнайдалі - можливий вибух.

При падінні у воду машина може триматися на плаву деякий час, достатній для того, щоб покинути її. Вибирайтеся через відкрите вікно, так як при відкриванні дверей машина різко почне тонути. При зануренні на дно із закритими вікнами і дверима повітря в салоні автомобіля тримається кілька хвилин. Увімкніть фари (щоб машину було легше шукати), активно провентилюйте легкі (глибокі вдихи і видихи дозволяють наповнити кров киснем «запас»), позбудьтеся зайвого одягу, захопіть документи і гроші. Вибирайтеся з машини через двері або вікно при заповненні машини водою наполовину, інакше вам завадить потік води, що йде в салон. При необхідності розбийте лобове скло важкими підручними предметами. Протиснітесь назовні, взявшись руками за дах машини, а потім різко пливіть вгору.

При виникненні надзвичайної ситуації в літаку при декомпресії (це розрядження повітря в салоні літака при порушенні його герметичності) з'являється оглушливий рев (пішло повітря). Салон наповнюється пилом і туманом. Різко знижується видимість. З легких людини швидко виходить повітря, і його не можна затримати. Одночасно можуть виникнути дзвін у вухах і болі в кишечнику. У цьому випадку, не чекаючи команди, негайно надіньте кисневу маску. Не намагайтеся надати кому-небудь допомогу до того, як самі надягнете маску, навіть якщо це ваша дитина: якщо ви не встигнете допомогти собі і втратите свідомість, ви обидва опинитеся без кисню. Відразу ж після надягання маски пристебніть ремені безпеки і підготуйтеся до різкого зниження.

При пожежі на літаку дихайте тільки через бавовняні або вовняні елементи одягу, по можливості змочені водою. Пробираючись до виходу, рухайтесь пригнувшись або рачки, оскільки внизу салону задимленість менше. Захистіть відкриті ділянки тіла від прямого впливу вогню, використовуючи наявний одяг, пледи і т.д. Після приземлення і зупинки літака негайно прямуйте до найближчого виходу, оскільки висока ймовірність вибуху. Якщо прохід завалений, пробирайтеся через крісла, опускаючи їх спинки. При евакуації позбудьтеся ручної поклажі і уникайте виходу через люки, поблизу яких є відкритий вогонь або сильна задимленість.

Після виходу з літака віддаліться від нього якомога далі і ляжте на землю, притиснувши голову руками - можливий вибух.

У будь-якій ситуації дійте без паніки і рішуче, це сприяє вашому порятунку.

Крім цього перед кожним зльотом і посадкою ретельно підганяйте ремінь безпеки. Він повинен бути щільно закріплений якнайнижче у ваших стегон. Перевірте, чи немає у вас над головою важких валіз.

При виникненні аварії в літаку на зльоті або посадці можливі появи диму, різкого зниження літака, зупинка двигунів і т.д. З метою забезпечити собі безпеку звільніть кишені від гострих предметів, зігніться і щільно

зчепите руки під колінами (або схопіться за щиколотки). Голову укладіть на коліна або нахиліть її якомога нижче. Ноги упріть в підлогу, висунувши їх якомога далі, але не під переднє крісло. У момент удару максимально напружтеся і підготуйтеся до значного перевантаження. Ні за яких обставин не покидайте свого місця до повної зупинки літака, не піднімайте паніку.

Аварії на водному транспорті відбуваються під впливом ураганів, штормів, туманів, льодів. При відсутності рятувальних засобів, перебуваючи у воді, подавайте сигнали свистком або підняттям руки. Рухайтеся якомога менше, щоб зберегти тепло. Втрата тепла у воді відбувається в кілька разів швидше, ніж на повітрі, тому рухи навіть в теплій воді повинні бути зведені до того, щоб тільки триматися на плаву. У рятувальному жилеті для збереження тепла згрупуйтеся, обхопіть руками з боків грудну клітку і підійміть стегна вище, щоб вода менше омивала область паху. Цей спосіб збільшить розрахунковий термін виживання в холодній воді майже на 50%. Якщо на вас немає рятувального жилета, пошукайте очима який-небудь плаваючий предмет і вхопіться за нього, щоб було легше триматися на плаву до прибуття рятувальників. Відпочивайте, лежачи на спині.

При знаходженні на рятувальному плавальному засобі прийміть таблетки від морської хвороби. Щоб зберегти тепло, на шлюпці тримайтеся ближче до інших постраждалих, робіть фізичні вправи. Давайте пити тільки хворим і пораненим. У відкритому морі, якщо немає обґрунтованої надії досягти берега або вийти на суднові шляхи, намагайтеся триматися разом з іншими шлюпками поблизу місця загибелі судна.

Ніколи не пийте морську воду. Зберігайте рідину в організмі, скорочуючи даремні рухи. Для скорочення потовиділення днем зволожуйте одяг, а для зниження температури всередині плота змочуйте водою його зовнішню оболонку. Вживайте в день не більше 500-600 мл води, розділивши їх на численні малі дози з найбільшою дозою ввечері. Харчуйтеся тільки аварійним запасом їжі. Зберігайте димові шашки до моменту, коли з'явиться реальна можливість того, що їх помітять. Не застосовуйте шашки всі разом в надії виявити себе, доручіть їх застосування одній людині.

Не панікуйте! Пам'ятайте, що без пиття середня доросла людина може залишатися в живих від 3 до 10 днів. При раціоні 500-600 мл води на добу розумно діюча доросла людина здатна протриматися навіть у тропіках не менш 10 днів без серйозних змін в організмі. Без їжі можна прожити місяць і більше.

При раптовому обваленні будівель і споруд, або почувши вибух, або виявивши, що будівля втрачає свою стійкість, постарайтеся якнайшвидше покинути його, взявши документи, гроші і предмети першої необхідності. Залишаючи приміщення, спускайтеся по сходах, а не на ліфті, так як він в будь-який момент може вийти з ладу. Присікайте паніку, тисняву в дверях при евакуації, зупиняйте тих, хто збирається стрибати з балконів і вікон з поверхів вище першого, а також через засклені вікна. Опинившись на вулиці, не стійте поблизу будівель, а перейдіть на відкритий простір. Якщо ви знаходитесь в будівлі і при цьому відсутня можливість покинути його, то

займіть найбезпечніше місце: прорізи капітальних внутрішніх стін, кути, утворені капітальними внутрішніми стінами, під балками каркасу. Якщо можливо, сховайтеся під стіл - він захистить вас від падаючих предметів і уламків. Якщо з вами діти, укрийте їх собою. Відкрийте двері з квартири, щоб забезпечити собі вихід у разі потреби. Не піддавайтеся паніці і зберігайте спокій, підбадьорюйте присутніх. Тримайтеся подалі від вікон, електроприладів, негайно вимкніть воду, електрику і газ. Якщо виникла пожежа, відразу ж спробуйте загасити її. Використовуйте телефон тільки для виклику представників органів правопорядку, пожежних, лікарів, рятувальників. Не виходьте на балкон. Не користуйтеся сірниками, тому що може існувати небезпека витоку газу.

Якщо ви опинилися під завалом, дихайте глибоко, не піддавайтеся паніці і не падайте духом, зосередьтеся на найважливішому, намагайтеся вижити за всяку ціну, вірте, що допомога прийде обов'язково. По можливості надайте собі першу медичну допомогу. Спробуйте пристосуватися до обстановки і озирнутися, пошукати можливий вихід. Постарайтеся визначити, де ви знаходитесь, чи немає поруч інших людей: прислухайтеся, подайте голос. Пам'ятайте, що людина здатна витримати спрагу і особливо голод протягом тривалого часу, якщо не буде марно витрачено енергію. Пошукайте в кишенях або поблизу предмети, які могли б допомогти подати світлові або звукові сигнали (наприклад, ліхтарик, дзеркальце, а також металеві предмети, якими можна постукати по трубі або стіни і тим самим привернути увагу). Якщо єдиним шляхом виходу є вузький лаз - протісніть через нього. Для цього необхідно розслабити м'язи і рухатися, притиснувши лікті до тіла.

При виникненні пожежі і вибуху реагуйте швидко, використовуючи всі доступні способи для гасіння вогню (пісок, воду, вогнегасники і т.д.).

Якщо загасити вогонь в найкоротший час неможливо, викличте пожежну охорону підприємства (за її наявності) або міста (по телефону 101).

Не підходьте до вибухонебезпечних предметів і не чіпайте їх. При загрозі вибуху лягайте на живіт, захищаючи голову руками, далі від вікон, закслених дверей, проходів, сходів. Якщо стався вибух, прийміть заходи до недопущення пожежі і паніки, надайте першу медичну допомогу потерпілим.

При пошкодженні будівлі пожежею або вибухом входите в нього обережно, переконавшись у відсутності значних пошкоджень перекриттів, стін, ліній електро-, газо- і водопостачання, витоків газу, осередків пожежі.

Якщо ви проживаєте поблизу вибухонебезпечного об'єкту, будьте уважні. Сирени і переривчасті гудки підприємств (транспортних засобів) означають сигнал «Увага всім!». Почувши його, негайно включіть гучномовець, радіоприймач або телевізор. Прислухайте інформаційне повідомлення про надзвичайну ситуацію.

З метою недопущення або зниження негативного впливу надзвичайних ситуацій техногенного характеру органами державної влади всіх рівнів проводяться заходи в області природної та техногенної безпеки.

Таким чином, щоб підвищити рівень безпеки населення, об'єктів та інфраструктури, необхідно створити умови, що забезпечують можливість гідного життя громадян, динамічного розвитку економічної, соціальної та духовної сфер життя суспільства; створити в регіонах і містах ефективну систему забезпечення комплексної безпеки, здатну парити існуючі та прогнозовані загрози, мінімізувати збиток від впливу деструктивних і негативних факторів, що генерують різного роду небезпеки і загрози.

1.2.4 Екологія та безпека життєдіяльності

Екологічна безпека - це стан, при якому не порушується екологічна комфортність життя, реалізується здатність протистояти загрозам життю, здоров'ю всіх живих істот, людині, включаючи її благополуччя, права на безпечне середовище життя, джерела життєзабезпечення, природні ресурси.

Основи екологічної безпеки, як результат екологічної політики в Україні, проголошені в Декларації про незалежність, на конституційному рівні - в ст. 16 Конституції України записано, що екологічна безпека і екологічна рівновага на території України, збереження генофонду народу - обов'язок держави. Важлива ст. 34, яка гарантує кожному громадянину право вільно збирати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким доступним способом. Дуже важливі ст.ст. 49 та 50, які гарантують право кожній людині на охорону здоров'я, медичну допомогу, безпечне для життя і здоров'я природне середовище і, у випадку порушення цього права, відшкодування нанесеної шкоди.

Екологічна безпека окремої людини, нації, цивілізації залежить від дій як окремої людини, так і всього суспільства на природу - біосферу. На території України багато техногенних об'єктів, які створюють умови для прояву техногенно-екологічних небезпек.

Комплексний негативний вплив здійснюють об'єкти військово-промислового комплексу - склади зброї (Новобогданівка в Запорізькій області), величезні території полігонів. Особливо негативно впливає гірничодобувна (кар'єри, відвали, терикони) галузь. Ці фактори сприяють руйнуванню природних комплексів, зокрема екологічних коридорів, необхідних для розповсюдження передусім тварин.

У забезпеченні безпеки кожної людини важливим є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (25.06.91) – основний документ у природоохоронному законодавстві. Другий його розділ «Екологічні права та обов'язки громадян» вперше закріпив їх на законодавчому рівні: кожному гарантується право на одержання повної і достовірної інформації про стан природного середовища і його вплив на здоров'я населення у встановленому законом порядку, одержання екологічної освіти (ст. 9); направлення до суду позовів про відшкодування збитку, заподіяного здоров'ю, майну через негативний вплив природного середовища (ст. 10). Про захист екологічних прав громадян України сказано у ст. 11 - порушені права громадян в області охорони природного середовища повинні

бути відновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до чинного законодавства України. Цей закон визначає економічний механізм забезпечення охорони природного середовища (відповідно до міжнародного принципу - забруднювач зобов'язаний платити за забруднення довкілля), наприклад накладання штрафу на громадян розміром від 1 до 15 мінімальних заробітних плат, а на посадових осіб - від 5 до 20. В ст. 62 особливо підкреслюється значення курортних лікувально-оздоровчих територій, на яких забороняється будь-яка діяльність, що суперечить їх цільовому призначенню, або може шкідливо впливати на цілющі якості, стан території.

На більшій частині території України проявляються надзвичайні ситуації - техногенного або природного походження, спровоковані антропогенною діяльністю на потенційно небезпечних об'єктах. Такі об'єкти є потенційними джерелами надзвичайних ситуацій.

У зменшенні проявів надзвичайних ситуацій, підвищенні рівня екологічної безпеки велике значення має Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» і Порядок ідентифікації та обліку об'єктів підвищеної небезпеки, затверджений 11.07.02 постановою №956 Кабінету Міністрів України. Закон вимагає обов'язкової ідентифікації небезпечного об'єкта - визначення ступеня небезпечності на підставі даних про класи небезпечності речовин, їх маси та складання декларації безпеки. Власник об'єкта підвищеної небезпеки повинен після ідентифікації надати інформацію про нього - декларацію у мні влади, які сповіщають про нього.

Існує перелік груп речовин і матеріалів, які належать до категорії небезпечних відходів, ввезення яких в Україну заборонено постановою №117 КМУ від 22.02.94 р.

Для забезпечення екологічної безпеки, здоров'я населення велике значення має Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений 27 липня 1995 року постановою №554 Кабінету Міністрів України Перелік вказує на потенційно небезпечні об'єкти, які можуть негативно впливати на здоров'я людей і тому біля них повинні існувати санітарно-захисні зони, щоб зменшити шкідливий вплив таких об'єктів.

Юридична, фізична особа, громадянин має право отримати інформацію про небезпеку, яка виникла на об'єкті. Власник підприємства зобов'язаний не пізніше 30 днів обнародувати таку інформацію.

Не менш небезпечними можуть бути харчі, які містять різні домішки з різноманітними функціями - хімічні харчосмакові або технологічні домішки, які застосовують у продуктах харчування. Всі такі добавки позначають буквою «Е» з цифровим кодом.

З усіх цих речовин в Україні офіційно заборонені до застосування в продуктах харчування чотири речовини: E121 - барвник «Цитрус червоний», E123 - барвник амарант, E239 - консервант гекса- метилентетрамін, E240 - консервант формальдегід.

У Франції та Англії опублікована інформація про групи ризику домішок, які застосовують у промисловому масштабі. В країнах

Європейської економічної спілки заборонені до застосування добавки: Е 102, 110, 120, 127 - небезпечні для здоров'я людини, Е 105, 111, 121, 125, 126, 130, 152 - заборонені до застосування, Е 123, Е 131, 142, 210-213, 215-217, 240, 330 - канцерогени.

У здійсненні законних прав на екологічну безпеку важливе місце займає Закон «Про екологічну експертизу» та «Інструкція про здійснення державної екологічної експертизи», відповідно до яких виділяють два основних види екологічної експертизи - державну (обов'язкова) і громадську.

Цей вид експертизи проводиться незалежно від державної і має, на жаль, рекомендаційний характер, другорядне значення. Стаття 44 визначила коло осіб, що мають право на оскарження - це тільки юридичні особи, що обмежує права громадян і вступає у протиріччя із загальними нормами права, з конституційним правом громадян на екологічно безпечне довкілля.

Закон «Про використання ядерної енергії і радіаційної безпеки» закріпив права громадян на запити та одержання інформації про безпеку ядерного об'єкта, його вплив на людину та гарантує право одержання соціально-економічної компенсації населенню за ризик від застосування радіоактивних речовин, зокрема у вигляді пільгового режиму енерговикористання. Закон дозволяє відвідувати ядерні енергоустановки із пізнавальною ціллю, але одночасно забороняє проведення зборів, мітингів, демонстрацій на території об'єкта та у його санітарно-захисній зоні, якщо це порушує роботу об'єкта. Встановлена відповідальність за необґрунтовану відмову або невчасне надання інформації або її недостовірність; за приховування факту аварії, невчасне інформування про неї, про стан радіоактивної обстановки. З цим законом пов'язаний Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами». Він гарантує пріоритетність захисту життя і здоров'я, цілісність природного середовища, ще раз підтверджує основні екологічні права населення, кожного громадянина.

Велике значення в системі законодавства про екологічну безпеку має водне законодавство: Водний кодекс України, закони України «Про питну воду та питне водопостачання», «Про Програму «Питна вода України». В цьому комплексі законів відбиті проблеми безпеки при користуванні водними об'єктами. Вони відображені у ст. 11 Водного кодексу України щодо здійснення заходів з використання вод та охорони водних ресурсів.

Важливою є ст. 36 - про нормативи екологічної безпеки при водокористуванні, яка встановлює гранично допустимі концентрації речовин, а ст. 37 характеризує екологічні нормативи якості води - загальнофізичні, біологічні, хімічні, радіаційні. Згідно зі ст. 43 Кодексу водокористувач має право вимагати від власника водного об'єкта або водопровідної системи підтримання належної якості води.

Важливим, передусім в практичному напрямку, є Закон «Про питну воду та питне водопостачання», який визначає поняття «питна вода» - та, яка відповідає державним стандартам та санітарному законодавству, а отже санітарно-гігієнічним нормам на питну воду, що відображені в санітарних

Правилах і нормах, які згідно з цим Законом повинні переглядатися один раз на п'ять років. Цей закон встановлює невідворотність відповідальності за порушення законодавства у сфері питної води, забезпечує вільний доступ до інформації про якість питної води, стан джерел та систем питного водопостачання, порядку формування та розрахунку тарифів. Закон гарантує відшкодування втрат, заподіяних споживачу внаслідок порушення законодавства про питну воду. При перебуванні громадянина в транспортних засобах понад три години його власник забезпечує гарантії на питне водопостачання. Закон забороняє приватизацію мереж, споруд, устаткування централізованого водопостачання як особливо важливих об'єктів життєзабезпечення.

Закон «Про охорону атмосферного повітря» спрямований на збереження сприятливого стану атмосферного повітря, на забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини. Стаття 7 встановлює нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря - гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного та інших шкідливих фізичних і біологічних впливів на повітря, а отже на людей, природне середовище. Стаття 19 вимагає впровадження заходів щодо відвернення і зменшення забруднення повітря автотранспортними, іншими засобами пересування і установками та шкідливого впливу їх фізичних факторів. Цей закон вимагає застосування систем, пристроїв, що запобігають і зменшують забруднення повітря, раціонального планування і забудови населених пунктів, виведення за межі міст автотранспортних підприємств, вантажного транзитного автотранспорту, обмеження його в'їзду у місця відпочинку і туризму. Стаття 25 вимагає створення санітарно-захисних зон (СЗЗ) для зменшення шкідливої дії отруйних речовин на людей, природу.

Таким чином, в Україні існує розгалужена система природоохоронного законодавства, що забезпечує основні екологічні права громадян, хоча застосування цих прав у житті не завжди можливо. Це результат низького рівня екологічної самосвідомості, культури, відсутності у більшості населення елементарних екологічних і правових знань, що і є основною перешкодою в реальному здійсненні екологічних прав людини.